

Entrevista amb Fred Halliday

«El principal repte del segle XXI és la naturalesa del canvi en el món musulmà i la seva relació amb Occident»

Cesáreo Rodríguez Aguilera de Prat

Aprofitant l'estada a Barcelona com a professor visitant al CIDOB durant l'any 2004-2005 de Fred Halliday (cap del departament de relacions internacionals de la *London School of Economics*), IDEES us ofereix aquesta entrevista realitzada l'estiu passat pel professor Cesáreo Rodríguez Aguilera de Prat. D'entre les nombroses publicacions d'aquest prestigiós acadèmic destaquen *Rethinking International Relations* (1994), *Islam & the Myth of Confrontation, Religion and Politics in the Middle East* (1999), *Two Hours That Shook the World* (2001), *Las relaciones internacionales en un mundo en transformación* (2002), i els dos nous títols que acaba de publicar: *The Middle East in International Relations* (2005) i *100 Myths About the Middle East* (2005).

Les meves intervencions combinaran reflexions personals i preguntes concretes. Per començar, en un món post-bipolar, a la vegada global i desigual, destaca la centralitat dels conflictes de tipus ètnic i territorial, els quals són de tipus transversal, tant en el pla ideològic –travessen l'eix dreta-esquerra– com social –són interclassistes–. A primera vista, sembla ser que els conflictes socio-econòmics han passat a un segon pla.

L'esdeveniment crucial a Europa després de la Guerra Freda ha estat la unificació d'Alemanya, que ha estat molt més important que la secessió de Croàcia o de Moldàvia, o d'altres

Has tocat d'entrada diversos punts importants i voldria fer algunes observacions sobre el marc històric general d'aquest fenomen. És cert el que has comentat sobre el desenvolupament de molts nous conflictes inter-ètnics des del final de la Guerra Freda, especialment a les antigues repúbliques soviètics i als països comunistes. Des del 1991, hem viscut més de vint casos de secessió a l'antiga Unió Soviètica, a Iugoslàvia, a Etiòpia, i també a la República Txeca, en alguns casos amb brots de violència. El cas més violent és sens dubte el d'Eritrea, que era un país comunista, o almenys una part de l'Etiòpia comunista, quan se'n va separar.

Però també penso que cal fer dues reflexions en sentit contrari. La primera és que aquest període de secessions en cadena ja s'ha acabat, es tractava d'un fenomen temporal. El món, la comunitat internacional –o el sistema internacional– no vol en termes generals que hi hagi més estats independents. Pensàvem que veuríem una Palestina independent perquè això ja estava inscrit a l'agenda, però ara potser ens hem de plantejar que no ho veure, que potser continuarem

presenciant un conflicte sostingut dins d'una mateixa unitat política –de fet, una guerra civil– entre israelians i palestins, el qual dura ja des de 1967. Potser assistirem en els propers quaranta anys a la independència d'algunes colònies que encara existeixen –com Nova Caledònia– al Pacífic, però això és tot. I si ens centrem en Europa, veiem com existeix una enorme pressió sobre els grups ètnics per tal que no esdevinguin independents. Podrien esdevenir-ho a la llarga, però en principi la porta cap a la secessió que es va obrir l'any 1991 s'ha tornat a tancar.

En segon lloc, si mirem el món en conjunt, des del 1991 aquests processos de secessió han tingut una certa importància per als pobles que hi han estat implicats i, evidentment, la desintegració de la Unió Soviètica va constituir un esdeveniment impactant. Però coses encara molt més importants han tingut lloc en l'àmbit de la unificació de països.

En efecte, l'esdeveniment crucial a Europa després de la Guerra Freda ha estat la unificació d'Alemanya, que ha estat molt més important que la secessió de Croàcia o de Moldàvia, o d'altres. L'esdeveniment clau a Extrem-Orient, i probablement en el món sencer al llarg del segle XXI, serà l'ascens de la Xina, és a dir, la unificació de les tres Xines: l'antiga Xina comunista, Hong Kong i, finalment, també Taiwan. Probablement també assistirem a la unificació de les dues Corees, un país de més de 60 milions d'habitants i molt poderós des del punt de vista econòmic. Tots aquests són i seran esdeveniments cabdals en la política i l'economia mundials.

Així, doncs, considero que tant si ens n'alegrem com si no, la independència dels georgians, dels tadjiks i dels eritreus té una importància secundària dins del conjunt mundial si la comparem amb els processos d'unificació de països. I això que, a Europa, encara no hem vist tota la magnitud de l'impacte de la unificació d'Alemanya degut als problemes que segueixen presents a les regions orientals.

Per consegüent, si el debat polític se centra en les identitats, l'acord polític resulta molt més difícil d'aconseguir perquè les identitats no són negociables. Si de cas, es pot aspirar a una acomodació negociada, però és molt més complex negociar la fusió d'identitats, és pràcticament impossible. En canvi, el pastís econòmic es pot repartir. Per tant, el conflicte socio-econòmic és més negociable que el conflicte ètnico-territorial. Respecte d'aquestes qüestions que acabo de plantejar, m'agradaria conèixer la teva opinió sobre les tesis de Huntington sobre l'anomenat «xoc de civilitzacions». Al meu entendre, el problema no és tant la multiculturalitat, que és objectivament imparabile, com més aviat la configuració d'illots, de guetos separats, de guetos comunitaris incomunicats. Així, la tolerància està molt bé –en aquest sentit la multiculturalitat no només és inevitable sinó que, a més a més, ha de ser assumida–, però hauríem d'aspirar, tot i que sembli utòpic, a anar una mica més enllà. En definitiva... ¿què hi ha més enllà de la multiculturalitat?

Pel que fa a la negociació d'identitats –i això responc tant al teu comentari com a les tesis de Huntington–, no hi estic d'acord. Les identitats no són un cosa rebuda, no són un objecte inert que hom hereta com per exemple una casa: són configurades per una sèrie de símbols, de sentits,

Les identitats són una sèrie de símbols, de sentits, una comprensió de la història i de la llengua, són molt fluïdes, canvien d'una generació a l'altra

constitueixen una comprensió de la història i de la llengua, són molt fluïdes, canvien d'una generació a l'altra, cada comunitat dóna diferents interpretacions a la tradició, sobre com n'hauria de ser de tancada o d'oberta, o sobre quins elements del passat són importants o no. Són aquells qui tenen el poder els qui defineixen la identitat, per exemple per mitjà de la definició que donen de la història del país.

Així, doncs, considero que les identitats són constructes socials –varien, canvien al llarg del temps i, com les tradicions, tampoc no perduren de manera automàtica. Necessiten ser reproduïdes i són reproduïdes per mitjà de l'escola, la família, els contactes amb la gent, la definició del que està bé i del que no. Per consegüent, estan obertes al canvi i són susceptibles de ser manipulades i, en definitiva – si hom vol–, de ser negociades. Amb això vull dir que en qualsevol tradició o en qualsevol tradició religiosa, política o lingüística, sempre existeixen diferents opcions.

Per consegüent, estan obertes al canvi i són susceptibles de ser manipulades i, en definitiva – si hom vol–, de ser negociades

Així, quan els nacionalistes diuen «aquesta terra és nostra, no pertany a ningú altre» o quan insisteixen en determinades polítiques lingüístiques o de ciutadania, no significa que aquests temes tan importants no puguin ser negociables: només són innegociables si hom no està disposat a negociar. I

aquí arribem a un punt molt interessant: en moltes comunitats nacionalistes arreu del món, hi ha gent que pertany a aquella cultura, que parla aquella llengua, que té aquella història, però que és crítica amb el discurs nacional dominant. No són nihilistes nacionals, però són crítics.

Això ens duu, primer, al problema central de l'aproximació de Huntington. Huntington considera la cultura o la civilització –no tractaré ara de la diferència entre ambdues– com si fossin uns blocs fixos, com si al món hi hagués un nombre determinat de compartiments estancs que mai no han interactuat i que no aprenen els uns dels altres. I, en segon lloc, si aquests blocs existeixen, atès que cadascú és xinès, musulmà, americà o el que sigui, llavors això vol dir que existeixen altres tantes tradicions de les quals cada individu forma part. Però aquestes dues propostes són ridícules: totes les cultures, totes les civilitzacions i totes les llengües s'han desenvolupat manllevant elements d'altres cultures, civilitzacions i llengües. Així, doncs, la idea segons la qual existeixen blocs fixos –tant històricament com en el món contemporani– que no interactuen entre ells és senzillament falsa.

De més a més, aquestes cultures no són unitàries. Huntington escriu sobre les cultures però no en sap res. És un home intel·ligent, però en el seu nou llibre basa la seva comprensió de la cultura mexicana sobre uns quanta estereotips aplicats generalment als espanyols: que no treballen, que sempre diuen «*Mañana*»... Quan se li pregunta sobre aquests aspectes, contesta: «Bé, mireu, Vargas Llosa, Carlos Fuentes i Cervantes van dir això sobre els espanyols, això significa que deu ser cert. Perquè hauria d'anar a buscar més enllà? Ells ja van detectar aquests estereotips». Aquesta no és una manera seriosa de comprendre una altra cultura. Quan parla de Mèxic, sembla oblidar que Mèxic va protagonitzar una de les grans revolucions del segle xx, que va tenir uns efectes importants sobre els Estats Units al llarg del temps. De fet, no coneix res sobre Mèxic o sobre la cultura hispana. Resulta que ni tan sols sap llegir en espanyol; tot i que ara existeixen

centenars de diaris en espanyol als Estats Units, no en llegeix cap, tal com reconeix ell mateix. Ni tan sols estic segur de què hagi estat mai a Mèxic.

Quan es dedicà a escriure sobre el món musulmà a *Xoc de civilitzacions*, també va resultar evident que no en coneixia res. Té una visió completament monolítica i simplista de l'Islam. Per exemple, afirma que els musulmans creuen que el món es divideix en dos grans espais: el de la pau i el de la guerra; que el món musulmà és l'àmbit de la pau i la resta del món és l'àmbit de la guerra. Aquesta és una idea musulmana antiga, però sento haver-li de comunicar al Sr. Huntington que si fullegés qualsevol diari àrab –tot i que, està clar, no pot fer-ho ja que no llegeix l'àrab– veuria com hi ha pàgines dedicats a la pau i a la guerra, però són pàgines sobre el Líban, sobre els Estats Units, sobre Canadà, sobre Austràlia... El seu coneixement de la cultura musulmana és, un altre cop, fals i esbiaixat. Des del punt de vista metodològic i històric, és un ignorant.

Si ens centrem en un aspecte més general de la seva argumentació, ens topem amb un tema molt interessant però on, una vegada més, està equivocada: es tracta del conflicte en el món modern –que ell considera axiomàtic sense ni tan sols discutir-ho– i afirma que: «Aquesta és la nostra afirmació, hi haurà conflictes al si dels estats tot i que no hi ha res per la qual cosa barallar-se. No podem tenir conflictes sobre ideologia o sobre imperis, atès que ja no existeixen, així que hem de crear conflictes sobre alguna cosa, i aquesta cosa serà la cultura. La cultura és el subjecte del conflicte». I afegeix: «Si no és la cultura, ¿llavors què?». Aquest és el seu raonament, el seu argument més important. Però la seva assumpció axiomàtica de la inevitabilitat del conflicte és equivocada.

En segon lloc, també apunta una altra qüestió interessant. ¿quin és el paper de la cultura en les relacions internacionals? O ¿quin és el paper de la cultura en el món actual? Està clar que en alguns casos existeixen avui dia conflictes culturals com també n'han existit des de fa molts segles. El conflicte cultural era part de les guerres de religió; també era part dels conflictes entre potències imperials. Però hi ha moltes maneres diferents de debatre el paper de la cultura en les relacions internacionals, sense donar per suposat que es tracta d'una font inevitable de conflictes, especialment perquè els principals conflictes del món actual –el fonamentalisme islàmic n'és un bon exemple– s'estan produint dins d'una mateixa cultura i no entre cultures. Estem notant els efectes sobre l'I-I-M i l'I-I-S d'una guerra civil que s'està lliurant al si dels països musulmans des de fa vint o trenta anys, si no més. Per consegüent, aquí tenim un argument –interessant des del punt de vista acadèmic i de polítiques públiques– sobre el paper de la cultura en les relacions internacionals... però Huntington barreja els temes. Dit això, considero que el seu llibre és molt perniciosos perquè els agrada als fonamentalistes islàmics, als xovinistes japonesos, als fonamentalistes hinduistes, i això ha tingut uns efectes nefastos.

Huntington considera la cultura o la civilització com si fossin uns blocs fixos, com si al món hi hagués un nombre determinat de blocs tancats que mai no han interactuat i que no aprenen els uns dels altres

Sí, està clar. En el món posterior a l'11-S, al marge de l'hegemonia dels Estats Units, no es veuen «contrapols», o per dir-ho d'una altra manera, «contrapols equilibradors». Rússia encara ha d'afrontar diverses dècades de recuperació i ni tan sols és segur que aconseguixi alguna dia convertir-se en una autèntica poliarquia. La Xina creix molt, però necessitarà dècades per ser una potència internacional i no només regional, deixant de banda que el seu règim polític és una cotilla cada vegada més estreta, una estructura cada vegada més antiquada per a una societat tan dinàmica com la que està sorgint ara a la Xina. I la Unió Europea no

Huntington té una visió completament monolítica i simplista de l'Islam, i la seva assumpció axiomàtica de la inevitabilitat del conflicte és equivocada

aconsegueix, almenys de moment, configurar-se com un actor comú internacional i el seu futur tractat constitucional és bastant insatisfactori en matèria de política exterior. Així les coses, ¿quines perspectives de reequilibri internacional podem preveure a mitjà termini?

En la teoria de les relacions internacionals es continua parlant d'alguna cosa anomenada «equilibri de poder», i se suposa que l'equilibri de poder és un mecanisme auto-regulador que comporta que quan un poder esdevé massa fort, els altres s'uneixen en contra, com va passar contra Napoleó o Hitler i també,

com s'acostuma a dir, durant la Guerra Freda.

I és clar que des del 1991 no hem vist cap mena d'equilibri de poder, més aviat el contrari: és el que anomenem «pujar-se al tren» (en anglès, *band-wagoning*). Dit d'altra manera, els estats veuen que els Estats Units són el país més poderós, així que volen formar part de l'OTAN, tenir bones relacions econòmiques amb els Estats Units o, més encara, seguir el model nord-americà. I aquest predomini nord-americà és patent en totes les àrees: militar, econòmica, medio-ambiental i, fins a cert punt, també cultural...

Això no obstant, si ho mirem des d'una perspectiva més àmplia, algunes coses estan canviant. En primer lloc, a Europa s'està produint una nova unificació de les polítiques estatals. Es tracta realment d'un projecte europeu, és un procés lent i que no compta amb un interès popular majoritari. És també un procés fràgil perquè els països més poderosos continuen practicant polítiques nacionalistes i perquè, al cap i a la fi, el destí d'Europa serà decidit per aquests països, especialment per Alemanya. Al meu entendre, Alemanya hauria de liderar aquest nou projecte, encara molt més del que ho està fent. Algú l'ha de liderar i ha de ser Alemanya, encara que els alemanys no vulguin.

Però malgrat tots els entrebancs, Europa està definint i defensant un projecte social i polític molt diferent del dels Estats Units. Parlem molt de com els Estats Units s'han tornat més nacionalistes o fins i tot aïllacionistes des del final de la Guerra Freda, i de com d'alguna manera han tornat al punt en el qual es trobaven abans del 1941. Però Europa també és molt conscient de què té coses per defensar. En aquests mateixos moments –estem a finals de juliol– tota l'Europa llatina està de vacances durant un mes: això no passa als països anglo-saxons i als Estats Units. També existeixen diferents tradicions, polítiques sanitàries, educatives, etc., i diferents valors polítics. Així, doncs, Europa no s'incorporarà a l'esfera americana en tots els àmbits: ho farà en alguns però no en d'altres.

Això no obstant, el que vull subratllar és que cal reintroduir l'equilibri de poder però en un àmbit diferent, és a dir deixar de parlar del poder militar, diplomàtic o econòmic, ans fer-ho de quelcom més eteri però molt poderós, que és el sentiment, els sentiments de la gent. I aquí és on veig clarament un increment del que anomeno «rancor» global, una hostilitat global contra els Estats Units. Fins i tot abans de l'11-S i de la guerra contra l'Iraq, aquest sentiment havia anat creixent durant els anys noranta: a la gent no li agrada el poder nord-americà, no els agrada la dominació nord-americana i no els agrada els nord-americans, encara que vulguin anar a treballar-hi o admirin alguns aspectes de la cultura nord-americana... En molts països existeix una enorme hostilitat contra els Estats Units, i està creixent.

Així, doncs, d'alguna manera s'ha creat no pas una aliança militar alternativa però un món alternatiu: el rancor global. De vegades s'articula al voltant de teories de la conspiració, altres vegades al voltant de sentiments xovinítics anti-americans. No sé què significa això des del punt de vista polític, perquè al cap i a la fi s'ha de treballar juntament amb els nord-americans. Però es tracta d'un fenomen molt evident a molts països: França, Alemanya i ara el nou govern socialista d'Espanya han trencat amb la política nord-americana a l'Orient Mitjà, per exemple. D'altra banda, la reputació nord-americana està sota mínims a tota aquella part del món. D'alguna manera, doncs, sí que podem parlar de l'existència d'un «*contrapols*» des del punt de vista del sentiments, la qual cosa tindrà els seus efectes sobre allò que els polítics diuen i fan, i sobre la manera d'organitzar el món.

Des de 1991 no hem vist cap mena d'equilibri de poder, més aviat el contrari: és el que anomenem «pujar-se al tren» (en anglès, *band-wagoning*)

Per cert, el tradicional suport dels Estats Units a règims absolutistes i autoritaris en el món àrab acaba passant factura. D'una banda, els amics d'Occident, com Aràbia Saudita, exporten fonamentalisme, en particular «wahabisme», a través de les seves xarxes de mesquites a diversos països europeus i no només europeus; de l'altra, aquests mateixos règims exasperen el descontentament social entre la seva pròpia població, i avui la protesta la recullen els grups islamistes radicals. Ara es fa més palès que mai l'error estratègic que va suposar haver donat suport a governants despòtics per interessos econòmics i polítics durant el període de la Guerra Freda. M'agradaria saber què ens penses.

És totalment cert que ara s'està pagant la factura de polítiques passades. En primer lloc –i cal subratllar-ho quan es tracta de parlar de terrorisme– ve la factura que cal pagar per haver creat el fonamentalisme islàmic. Les arrels del fonamentalisme històric a l'Orient Mitjà no van ser creades pels Estats Units o Occident; en darrer terme, cal buscar-les en l'ascens a principis del segle xx d'estats moderns seculars: a Turquia, l'abolició del Califat l'any 1924 va propiciar la creació d'una dictadura secular i la mateixa cosa va passar a l'Iran. L'experiència turca també va influir el món àrab, raó per la qual els Germans Musulmans –el principal grup fonamentalista sunnita– va ser fundat a Egipte al 1928 com a resposta a l'abolició del Califat per Atatürk. També cal cercar les raons de l'emergència dels fonamentalistes religiosos a Iran –del qual Khomeini va ser-ne el principal beneficiari– en les dècades dels anys vint i trenta, quan l'Estat va intervenir per secular-

ritzar l'ensenyament, promoure canvis en l'estatus de les dones, expropiar les terres de mesquites i del clergat, controlar el que es deia a les mesquites, etc. El fonamentalisme neix com una resposta a la secularització.

En canvi, l'emergència del fonamentalisme dels anys vuitanta i noranta va ser una conseqüència directa de la Guerra Freda. Bin Laden i la seva gent van ser creats i promoguts durant la guerra d'Afganistan. També va passar la mateixa cosa al Iemen – on per cert Bin Laden també hi té família i interessos – quan es va animar els fonamentalistes a lluitar contra el règim socialista del sud, que finalment va se destruït durant la guerra civil del 1994. És extraordinari que en el debat nord-americà sobre terrorisme no es reconegui mai el paper que els Estats Units van tenir en la creació d'aquest fenomen.

També considero que hi ha una altra factura, encara més important, i és que després de més o menys mig segle de règims independents a l'Orient Mitjà i al món àrab, les poblacions locals n'estan fartes. La gent respecta els polítics senzills, decidits, no pas aquells que tenen mansions a Ginebra i a Marbella, que tenen cinc esposes, que van al casino, que fan política de frases buides, tant hi fa que sigui xerrameca socialista, conservadora o islàmica. És pura porqueria.

Sí, és cert. Ara, després de les intervencions militars a l'Afganistan i sobretot a l'Iraq, veiem amb tota claredat el gran error dels «neocons» –Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz–, del seu raonament visionari i superficial de redissenar el mapa estratègic d'Orient Mitjà.

La simplificació de Bush, que redueix el terrorisme internacional al Mal, no aporta cap solució, no explica d'on sorgeix, ni perquè, i no proporciona cap recepta eficaç per posar-hi fi. A més, aquesta creuada antiterrorista genera una sensació d'histèria en amplis sectors de la població

Això no obstant, si ho mirem des d'una perspectiva més àmplia, algunes coses estan passant. En primer lloc, s'està produint a Europa una nova unificació de les polítiques estatals

occidental, pitjor encara, permet retallar les garanties constitucionals en nom d'un concepte, al meu entendre, completament erroni de seguretat.

En definitiva, allò que té de millor la tradició política dels Estats Units, el «garantisme» constitucional, les llibertats civils, estan en perill. ¿Què podem fer per combatre aquestes tendències liberticides que amenacen la tradició de garanties dels drets civils?

Tens tota la raó. El que em preocupa, a més de tot el que acabes d'esmentar, és que semblen haver tornat enrere, cap a una situació en la qual el debat sobre la seguretat s'ha convertit en la prerrogativa de la dreta i on l'esquerra, amb les seves bones intencions i el seu desig per construir un món millor, no hi participa activament. En definitiva, hem cedit terreny, o almenys podem dir que els liberals d'esquerra han deixat tot l'espai a la dreta. Convindria, doncs, que els polítics liberals es prenguessin aquest tema seriosament. Perquè al cap i a la fi, la seguretat –sigui quina sigui la definició que se'n vulgui fer– és l'objectiu principal de qualsevol Estat, de qualsevol política i no se la pot deixar en mans de la dreta. Però des de l'11-S, i fins i tot potser abans, hem perdut aquest espai, com també hem perdut el debat sobre el terrorisme.

El que ha passat als Estats Units és que, molt abans de l'11-S, aquesta minoria violenta d'intel·lectuals i polítics que no són representatius de ningú han pres el control a Washington. S'anomenen ells mateixos els Vulcans, del nom del déu romà de l'acer, del déu del foc. Estem parlant de Rumsfeld, Wolfowitz, Condoleezza Rice, i Cheney, qui n'és el motor. I és com si aquest grup, que controla a George Bush, fos autònom de la política.

Però estic totalment d'acord amb el que dius: la seva visió és que poden utilitzar la força per portar a terme un canvi radical, es consideren ells mateixos com a radicals i revolucionaris. En canvi, anteriorment eren els liberals els qui estaven a favor de la guerra com a instrument de canvi, com en el cas del Vietnam mentre que els conservadors eres més prudents com per exemple Kennan i d'altres.

També hi ha alguns temes que haurem de resoldre a mitjà termini, i quan dic això estic parlant de dècades, però que estan ben presents actualment. Els més obvis són el terrorisme, que ara per ara té les seves arrels a l'Orient Mitjà però també a la Indonèsia musulmana i que perdurarà encara molt de temps, mentre que el segon no hi té res a veure: és la dependència energètica que tenim respecte d'aquests països. No hem aconseguit desenvolupar una energia alternativa als hidrocarburs per fer funcionar els nostres cotxes, i això vol dir que en els propers vint, trenta o cinquanta anys serem cada vegada més dependents dels Estats del Golf Pèrsic.

Així, doncs, haurem de conviure durant dècades amb el terrorisme i la dependència energètica. I això ens porta al repte central de tot aquest afer: les relacions entre els països occidentals i el món musulmà...

Si et sembla bé tractarem algunes darreres qüestions abans d'acabar...

D'acord. Crec que és necessari que ho fem, ja que ens trobem davant de tres *tempos* i de tres tipus de problemes diferents: el curt termini, el mitjà termini i el llarg termini.

La qüestió que se'ns planteja a llarg termini és el tema central del segle XXI. ¿Quines relacions mantindrem amb el món musulmà? Aquest tema em preocupa molt atès que, en tant que professor, crec que el nostre gran fracàs ha estat no haver produït una jove generació d'experts en el món àrab i musulmà, tant a Gran Bretanya com a qualsevol altre lloc... ¡N'hem format tant pocs! Això per no parlar de gent que tingui tant coneixements lingüístics com un cert sentit comú polític i històric... Vull dir que està ple d'idiotes que en aquests moments estan escrivint llibres sobre Iraq, llibres completament inútils. Arreu del món –i fa quaranta anys que em dedico a treballar sobre temes d'Orient Mitjà– potser només hi hagi una vintena de persones en les quals confio per parlar-ne: deu a l'Orient Mitjà, incloent-hi tres o quatre a Israel, a Turquia, etc., i deu persones a la resta del món. N'hi ha dos o tres de molt bons a Rússia, i també alguns bons experts a Alemanya, França, un parell a Espanya, als Estats Units... Però tot plegat estem parlant a tot estirar d'una trentena de persones a tot el món.

Cal reintroduir l'equilibri de poder però en un àmbit diferent, és a dir deixar de parlar del poder militar, diplomàtic o econòmic, ans fer-ho de quelcom més eteri però molt poderós: els sentiments de la gent

Dit d'altra manera, ¿on són els experts que puguin parlar i escriure amb fonament sobre aquests països? Llegim babaus com Huntington. Per exemple, a la FNAC de Plaça Catalunya, hi ha piles d'obres sobre el tema, una d'elles és un llibre absolutament ridícul sobre Espanya intítulat *El Islam contra España*. de Carlos Vidal: aquest home no sap del que està parlant! Es tracta d'un llibre molt pernicios, ple d'ignorància, huntingtonisme a l'espanyola, i l'autor no coneix absolutament res sobre el món àrab. També hi ha un altre llibre, que sembla més intel·ligent, de dos professors de Madrid, sobre terrorisme, però no l'encerten sobre el tema del qual hem estat parlant: les arrels del terrorisme en la Guerra Freda, la responsabilitat d'Occident, etc.

Atesos els costos pràctics –polítics, econòmics, militars, humans– de la guerra preventiva i de l'unilateralisme internacional a Iraq, sembla inviable la repetició d'aquest model d'ara en endavant. Per consegüent, no crec que altres suposats eixos del mal –ja sigui a Corea del Nord o a Síria– segueixin l'exemple de Saddam: són més forts que l'Iraq abans de la guerra i són inconqueribles des del punt de vista d'una ocupació territorial prolongada. De més a més, també cal tenir en compte algunes consideracions sobre l'Iraq, país que tu coneixes tan bé.

Respecte d'Iraq, és important subratllar les successives redefinicions i ajustaments de l'objectiu justificador de la guerra per part dels qui la van desencadenar, principalment Bush i Blair. Primer, l'existència de les famoses armes de destrucció massiva: bé, ara ja estan admetent que probablement mai no apareixeran. En segon lloc, combatre el terrorisme i la connexió entre Saddam Hussein i Al-Qaida, una connexió del tot inexistent, atesa la radical incompatibilitat de

D'alguna manera s'ha creat no pas una aliança militar alternativa però un món alternatiu: el rancor global

projectes entre una dictadura laica i un integrisme religiós ramificat. El més extraordinari és que molt recentment la comissió bipartidista del Congrés dels Estats Units ha confirmat aquesta tesi, segons la qual no hi havia ni la menor connexió entre Saddam Hussein i Al-Qaida. I, ara, el tercer argument és que la guerra es justificava perquè calia enderrocar una dictadura i això permetria portar més tard o més d'hora la democràcia a l'Iraq.

Això no obstant, a l'Iraq hi ha avui més terrorisme i més violència que mai, i és evident que la democràcia no pot imposar-se des de fora i des de dalt en una societat no-desenvolupada i tan complexa com l'iraquià. M'agradaria conèixer la teva opinió sobre tot això, sobre els tres grans arguments que acabo d'esmentar.

Pel que fa a la justificació de la guerra i les armes de destrucció massiva, crec que s'ha d'entendre com una altra herència de la Guerra Freda. Fa uns trenta anys, Washington estava molt alarmat pel poder militar soviètic –míssils SS-20, míssils balístics intercontinentals– i per la intervenció soviètica en les revolucions del Tercer Món. Com bé recordaràs, als anys setanta hi havia una quinzena de països com per exemple Etiòpia, Iran i Vietnam on els revolucionaris van arribar al poder. Jo llavors treballava a Washington i es podia palpar una gran preocupació respecte del poder militar soviètic i de la seva ingerència en països tercers. La majoria de les alarmes es fonamentaven en exageracions, en l'exageració de l'amenaça. L'exageració pel que fa a suposades amenaces és una pràctica molt corrent als Estats Units i el que ha passat amb l'Iraq és una repetició de la situació que es vivia respecte de la Unió Soviètica als anys setanta, perquè ara sabem que

tot el que es deia en aquella època era fals. Molts ja ho vam dir llavors, vam estudiar els seus míssils i sabíem que no eren tan potents com es deia.

Així, doncs, el primer problema pel que fa a les armes de destrucció massiva és que ens trobem davant d'un altre exemple d'exageració de l'amenaça, amb una sèrie de gent que diu exactament el mateix que fa trenta anys: «No ens queda gaire temps, hem d'aprofitar ara la nostra oportunitat perquè qui sap què pot passar en el futur.» Aquesta era una pràctica de la Guerra Freda, i Rumsfeld i Wolfowitz, que ja es dedicaven a això en aquella època, ara la tornen a aplicar.

En segon lloc, penso que va ser una pèrdua de temps investigar si els serveis d'intel·ligència estaven equivocats, si van ser manipulats pels polítics o si les fonts eren falses, atès que això ha desviat l'atenció del punt realment essencial que qualsevol especialista de la regió trobaria de seguida: la qüestió principal no era quants míssils tenia Iraq sinó què pensava fer Saddam, quins eren els seus plans. Saddam Hussein és una persona bastant ignorant i això ho sabem per mitjà del seu programa d'industrialització que consistia en comprar una fàbrica aquí, instal·lar-ne una altra allà... Però no es tractava d'un programa com a tal, era una política caòtica. Disposava de molts diners i els va malgastar. La mateixa cosa va passar amb el seu programa militar: algú se li podia acostar i dir-li «Senyor President, puc obtenir algunes armes nuclears». Llavors aquesta persona rebia alguns milions de dòlars per comprar aquestes suposades armes i, enlloc de fer-ho, es comprava una casa a França i creava la seva empresa.

Però tot era caòtic, incoherent, no hi havia programes perquè la ment de Saddam és la d'un ignorant, no estava capacitat per administrar res de res i, de més a més, tenia deliris de grandesa. Tinc dos amics que s'han vist amb Saddam cada tres mesos durant prop de trenta anys, fins al final, i em van dir que cap a mitjans dels anys noranta havia perdut completament el cap. No tenia cap programa perquè no estava en condicions d'organitzar res. Això és una cosa que jo mateix hagués pogut explicar a qualsevol polític o ministre: «No necessitàveu cap satèl·lit, no necessitàveu cap servei secret, només us calia estudiar el país i llegir una bona biografia de Saddam: llavors hauríeu vist quin era el seu programa.»

I pel que fa a la guerra, crec que aquí topem amb un autèntic problema intel·lectual: ¿Perquè l'han feta? És un misteri. Atès que estava clar que no hi havia armes de destrucció massiva, que la connexió amb Al-Qaida no tenia sentit, que la democràcia no s'instauraria a l'Iraq... ¿perquè la van fer? Es tracta d'una autèntica qüestió acadèmica. Acabem de fer referència al petit grup de persones que va prendre la decisió... i la pregunta continua essent ¿perquè? Alguns diran que els israelians els van impel·lir a fer-ho. Penso que Sharon i el Likud volien que els nord-americans ataquessin l'Iraq, però no es pot explicar la política d'un gran país com els Estats Units en funció de la influència israeliana. Llavors l'autèntica raó radica, al meu entendre, en la seva visió de l'hegemonia americana, més enllà del tema del terrorisme. El poder dels Estats Units a l'Orient Mitjà i la seva credibilitat arreu del món els requeria fer això: si no haguessin acabat la feina, tal com van dir l'any 1991, Saddam encara els hagués desafiat durant deu anys més.

El debat sobre la seguretat s'ha convertit en la prerrogativa de la dreta i on l'esquerra, amb les seves bones intencions i el seu desig per construir un món millor, no hi participa activament

És com en la qüestió de l'anomenada guerra de les estrelles, saben que no funcionarà: de totes maneres, no queda ningú contra qui utilitzar aquest sistema. Malgrat tot, el programa segueix endavant, no pas per raons de benefici econòmic o factors burocràtics sinó per una determinada visió d'allò que suposa l'hegemonia nord-americana. Considero que és un tema que cal estudiar: ¿quina és la naturalesa de l'hegemonia nord-americana al món i perquè revesteix aquesta forma? De més a més, he d'afegir que Bush fa de tots nosaltres uns acadèmics en atur, perquè cap dels polítics amb els quals hem parlat als Estats Units en material de política exterior no ens fa cas. Vull dir el Congrés, la premsa, el complex militar-industrial... Ni el capitalisme ni la modernitat semblen ser factors rellevants en aquesta qüestió.

En definitiva, la meua resposta respecte de perquè van decidir anar a la guerra està relacionada amb la naturalesa de l'hegemonia nord-americana. Però he d'admetre que no he acabat de resoldre completament aquesta qüestió, i com més lleigeixo aquests llibres que expliquen com ha anat les coses, més perplex estic, autènticament perplex, de com tot això ha pogut passar.

Sí, ja m'ho imagino. Ara vaig a fer dues reflexions en una i deixaré pel final la qüestió d'Israel i Palestina.

Pel que fa als beneficiaris de la caiguda del règim de Saddam, he llegit un magnífic article teu sobre el tema. També havia llegit anteriorment un llibre teu sobre la revolució khomeinista a l'Iran, país que coneixes molt bé. Actualment l'Iran té un règim aparentment bloquejat en el qual

els reformistes de Khatami es veuen obligats una i altra vegada a cedir davant dels ortodoxos, tot i que a les eleccions anteriors –no a les darreres– els reformistes havien tingut un èxit molt notable.

Si la victòria dels reformistes no va servir de res, és lògic que els conservadors s'hagin acabat imposant. Per consegüent la meua pregunta és: ¿quines perspectives té l'Iran, amb una societat molt jove i bastant dinàmica, de superar els bloqueigs del règim actual?

I continuo amb Turquia –ja sé que em refereixo a dos països diferents però que tenen alguna connexió–. Turquia també s'ha beneficiat de la caiguda de Saddam Hussein. Es tracta d'un país

que rep un gran suport per part dels Estats Units tot i que –com tothom sap– el Parlament turc no va autoritzar l'obertura del front nord durant la guerra d'Iraq, és un país que manté relacions excel·lents amb Israel i que compta amb molts suports a la Unió Europea pel que fa a la seva candidatura d'ingrés. En qualsevol cas, és molt interessant l'experiència del govern musulmà moderat d'Ergodan (recordo que ja hi va haver un precedent l'any 1997 –el govern d'Erbakan–, que va ser avortat), però amb l'anomalia de ser un règim laic tutelat per les forces armades. Està clar que Turquia encara té per davant dècades de reformes pendents en tots els àmbits: des de la supressió del Consell de Seguretat Nacional, la pràctica nul·la autonomia dels kurds, el subdesenvolupament interior, etc. Aquestes són algunes de les qüestions que et volia plantejar sobre Iran i Turquia...

En efecte, l'Iran és el primer país on vaig anar a estudiar fa quaranta anys i sempre he seguit de molt a prop tot el que hi passa. L'elit iraniana es considera la més important de tota Àsia juntament amb la xinesa. És interessant veure com aquests dos països tenen una continuïtat històrica i cultural que s'estén al llarg de tres mil anys, la qual cosa només es dona en dos altres casos a tot el món: Egipte i Iemen. Això apareix de forma molt clara si mirem el mapa actual d'Àsia: des de Xina cap a l'oest, fins a la frontera afgano-xinesa, el control és a mans de Xina. A partir d'aquesta frontera, el control pertany a l'Iran, el principal soci d'Afganistan (per exemple, la màfia Panshari que controla el règim de Kabul està sota influència iraniana). Iran és ara mateix el poder dominant a Iraq, l'aliat més poderós de Síria, i al Líban disposa d'un instrument molt important que és Hezbollah. Així, doncs, des de Beirut a l'oest fins a Xangai a l'est, tenim dues antigues elits imperials que controlen –si no que dominen– la situació.

Voldria, però, fer dues observacions importants: en primer lloc, ambdues elits són extremament arrogants. Està clar que són una molt bona companyia, m'agrada estar amb xinesos i iranians. He viscut a l'Iran, la dona del meu germà és xinesa, conec Xina, són molt intel·ligents i molt competents... però són molt arrogants. Menyspreen tots els seus veïns. Els iranians diuen: «Sabeu, l'Iran és un país de veritat, vosaltres els britànics vau marxar i deixar enrere les cabres al Pakistan, a l'Iraq, a Israel..., tots ells desapareixeran, tots ells desapareixeran però nosaltres romandrem i n'estarem al càrrec. Som la potència del futur.» I els iranians sempre estan magnificant les seves accions. Així ho va fer el Xa, i així també ho va fer Khomeini... He comentat diverses vegades als seus diplomàtics «Sou arrogants, sempre mireu d'enlluernar els altres. Esteu portant el xiïsm massa lluny i això està provocant molta inestabilitat i tensió a tota la regió del Golf.»

En segon lloc, els iranians no són com els xinesos perquè encara no han posat ordre a la seva economia. Els xinesos han posat la seva economia en marxa, una altra cosa és que algunes coses funcionin i d'altres no, però la seva economia està endreçada i ara per ara no para de créixer i està obtenint molts èxits. En canvi, l'economia iraniana és un caos total i no ho saben veure. Una de les raons és que els *mollahs*, els islamistes, tenen polítiques per a qualsevol cosa –per exemple la roba que han de dur les dones– però cap política econòmica. Cap ni una, no hi ha pensament econòmic. Khomeini va dir una vegada que «l'economia és per als burros. Els humans estem fets per dedicar-nos a la pregària i a Déu.» Malauradament, setanta milions de persones viuen a l'Iran, no són burros i volen el que qualsevol altra persona vol. Volen tenir feina. Aquest és el principal problema de la regió.

L'elit conservadora que ara està controlant l'Iran no pensa que el règim estigui bloquejat, ans el contrari pensa que han resolt tots els seus problemes. S'han desempallegat dels reformistes dels quals diuen que «al cap i a la fi, la majoria eren ex-socialistes i comunistes.» I diuen «Nosaltres creiem en el mercat, no com Khatami i els seus consellers ex-estalinistes.» Pensen que gaudeixen d'una democràcia islàmica, que els nord-americans els han donat Iraq i Afganistan. Últimament els diplomàtics iranians estan al setè cel, diuen «Hem guanyat, hem guanyat! No he hagut de fer res, els Estats Units han acabat amb els nostres enemics i ara estan en plena confusió, estem tranquil·lament asseguts i hem guanyat.»

El tema central del segle XXI serà de veure quines relacions mantindrem amb el món musulmà

No hem aconseguit desenvolupar una energia alternativa als hidrocarburs i això vol dir que a mitjà termini serem cada vegada més dependents dels Estats del Golf Pèrsic

Es donen també molta importància gràcies a la qüestió nuclear. No hi ha cap dubte que els irànians disposen d'un programa nuclear, cap ni un: qualsevol règim d'aquest tipus i d'aquella regió del món, veient tot el que hi ha passat darrerament, voldria lògicament tenir armes nuclears. Al cap i a la fi, Índia i Pakistan les havien tingut... Però els nord-americans i els israelians estan pressionant cada vegada més fort, i la Unió Europea està evolucionant lentament cap a una política de confrontació i de sancions, i possiblement cap a operacions militars aèries contra Iran, amb la qual cosa la situació s'està tornant molt perillosa.

Paral·lelament, a l'interior del país creix el descontentament respecte de l'economia, de la manca de llibertat política, i la gent jove està cada vegada més insatisfeta. De moment protesten

Un altre tema que cal estudiar és quina és la naturalesa de l'hegemonia nord-americana al món i perquè revesteix aquesta forma

sense violència perquè n'han vist moltíssima al llarg de la seva vida i no tenen cap heroi intel·lectual, ni islàmic ni occidental. Però hi ha un gran sentiment de frustració. Amb tot, mai no subestimaria la determinació de l'elit religiosa, de la nomenclatura islàmica, per retenir el poder, incloent-hi mitjançant assassinats. Ja han matat en el passat i ho faran en el futur. Si s'hi veuen abocats, no dubtaran a fer-ho perquè tenen el control sobre l'economia, les forces armades, el sistema política i faran qualsevol cosa per mantenir-lo. Com ha dit recentment Khomeini, el seu líder espiritual, «Nosaltres no som com aquell pobre Salvador Allende, no ens poden fer fora amb un cop organitzat

per la CIA. Nosaltres som fets d'una altra pasta, som més forts, som homes d'acer i aquella gent no són res.»

En conec uns quants, són gent molt dura, arrogant, controlen tot el sistema, però s'estan movent en una direcció perillosa perquè els irànians s'estan creixent i donant-se més importància que mai.

Passant ara al cas de Turquia, la seva història és molt interessant. Si analitzem el context de l'Orient Mitjà i tot el procés de reformes que cal posar en marxa –també a Turquia–, cal recordar que la primera onada de reformes va començar a Turquia durant la dècada de 1840 i que va ser conseqüència, com a totes les antigues monarquies d'Europa i d'Orient Mitjà, de la pressió militar estrangera. Això és el que va fer espavilar la gent. Se les va anomenar «Reformes de Tanzimat», van ser les primers reformes seculars modernes i encara continuen.

Posteriorment es va produir la revolució turca de 1908: els Joves Turcs van arribar al poder i van centralitzar i modernitzar el país. Després van venir la Primera Guerra Mundial i Atatürk. Ja han passat gairebé cent anys des que es va iniciar la revolució turca, però la seva agenda es va aplicant lentament, com va passar a França o a qualsevol altre país. Són processos que requereixen molt de temps i, de més a més, en el cas de Turquia es tracta d'un model per als països musulmans. L'experiència kemalista va crear la Turquia moderna arran de la Primera Guerra Mundial i els honora com a nacionalistes el fet que la creació i posterior consolidació del nou Estat va exigir la renúncia als seus territoris dels Balcans i de l'Orient Mitjà. Milions de persones van morir i Atatürk va dir, «Deixeu de queixar-vos, deixeu de reivindicar, deixeu de banda les vindicacions nacionalistes. Tenim un territori, aquí crearem la nostra nació, oblideu-vos de la resta. No tenim

demandes territorials, no volem compensacions per tota la gent que va ser massacrada. Ens les arreglarem amb el que tenim.».

M'hauria agradat que altres moviments nacionalistes del segle xx (i també del segle XXI) haguessin seguit aquest exemple. Està clar que ells també tenen les seves bajanades nacionalistes, com per exemple aquella teoria segons la qual totes les llengües del món deriven del turc, però en les qüestions fonamentals del nacionalisme –el territori, la identitat, les víctimes de massacres– han sabut establir un model molt equilibrat.

Però l'aspecte més important que voldria destacar és que les qüestions que es van plantejar en el moment de la creació de la Turquia moderna són les mateixes que van marcar l'agenda de les revolucions del 1952 a Egipte i del 1958 a l'Iraq, fins arribar a la més tràgica de totes les revolucions del segle xx, aquella que va expressar en la seva forma més pura l'aspiració i l'estupidesa de la modernitat: la revolució del 1978 a l'Afganistan. Vaig estar a l'Afganistan després d'aquella data. Per exemple, volien alfabetitzar les dones i van dir: «Vinga, traguem-les de les seves cases i obliguem-les a alfabetitzar-se.» Està clar que si fas això provocaràs una revolta popular i això és exactament el que va passar. També anaven pels pobles i deien «Hem de liquidar els kulaks.» Però no n'hi havien, de kulaks, així que si trobaven un home vell que posseïa un pam de terra, el mataven. I deien «Hem liquidat els kulaks.» Així és com van actuar.

Això no era només una revolució comunista, també era d'alguna manera una revolució modernitzadora com la de Turquia. Però allà va arribar al paroxisme de l'estupidesa i per consegüent la resposta va ser terrible: em refereixo a la guerra d'Afganistan dels anys vuitanta i noranta, Bin Laden, etc. Des del meu punt de vista, el que va passar a l'Afganistan durant aquelles dues dècades va determinar el nou escenari per al món del segle XXI. D'alguna manera, és la mateixa situació que la que va representar la guerra civil espanyola per al món del segle xx: el laboratori en el qual es van preparar tots els verins que es van disseminar posteriorment pertot arreu.

Per acabar, vull deixar clar que la qüestió de Turquia no es redueix merament a la pregunta: ¿Turquia forma part d'Europa? Turquia ha estat una part d'Europa al llarg de sis o set segles. El tema fonamental i clau és el següent: ¿Podran els turcs continuar desenvolupant la seva societat com fins ara, incloent-hi el secularisme, l'educació, tot allò que han estat intentant dur a terme des de 1840, amb tots els avenços i retrocessos que acompanyen aquests tipus de processos? ¿Podran continuar fent-ho de manera a ser un model de referència per als altres països musulmans? Aquest és el tema més important que cal analitzar en el cas de Turquia i no si ha d'unir-se a Europa o no, o si Turquia és europea des del punt de vista cultural, polític o econòmic. En definitiva, ¿podrà el model turc fer front al principal repte del segle XXI? És a dir, ¿quina és la naturalesa del canvi en el món musulmà i la seva relació amb Occident? És per tot això, a més dels aspectes que tu ja havies subratllat anteriorment, que la qüestió de Turquia és tan important.

Bona part del debat públic sobre el conflicte d'Orient Mitjà a anat donant passos enrere, enquistant-se en posicions xovinistes, sigui a favor dels israelians, sigui a favor dels palestins

Abans d'acabar hem de referir-nos a Israel i Palestina. Per a Israel, la caiguda de Saddam Hussein ha estat una gran notícia i, de més a més, tant la guerra com la complicada postguerra han permès desviar una mica l'atenció internacional a propòsit de la seva política als territoris palestins ocupats. De fet, Israel compta amb el suport incondicional dels Estats Units, que sempre han estat molt comprensius amb les seves decisions, d'aquí que el famós full de ruta s'hagi convertit avui en paper mullat.

El problema és que als palestins no se'ls deixa cap mena de sortida. Això ha provocat la notable popularitat de Hamas o de la Yihad Islàmica que, a més a més, proporcionen prestacions assistencials enfront del col·lapse gairebé total de la corrupta Autoritat Nacional Palestina. La política d'assetjament constant de Sharon –assassinats selectius, demolició d'habitatges– només

sembla disposada a oferir un insultant projecte de bantustans, d'*homelands*, per als palestins de Cisjordània, la qual cosa és completament inviable amb vistes a articular un Estat territorialment contigu.

Ja sé que et plantejo moltes preguntes i que ja hem d'anar tancant l'entrevista, però confio en la teva proverbial capacitat de síntesi per poder analitzar ràpidament els aspectes més essencials dels temes que acabo de ressenyar.

He viscut de molt a prop la qüestió palestino-israeliana des que era un estudiant, des de la guerra de 1967, i vaig ser el delegat del Moviment estudiantil britànic a la Conferència estudiantil palestina celebrada a Jordània al 1969, quan en aquell país

existia *de facto* un poder dual entre les autoritats jordanes i l'OAP.

Ja en aquella època hi havia molts debats en els moviments d'esquerra britànics sobre la qüestió de Palestina i Israel. Al mateix temps, el conflicte irlandès estava arribant a un moment de màxima tensió a finals dels anys seixanta, i el paral·lelisme entre ambdós conflictes és molt important atès que la nostra conclusió com a col·lectiu era molt clara i sense ambigüitats. En tots dos casos hi ha dues comunitats en conflicte i totes dues han de ser respectades. En el cas d'Irlanda, això significa que el poder ha de ser compartit entre catòlics i protestants, no pas limitar-se a ser només un monopoli d'aquests últims; en el cas del conflicte àrabo-israelià, això significa la cohabitació de dos estats. Estàvem en contra de la destrucció de l'Estat d'Israel. Viatjo a Israel, rebo acadèmics israelians, discuteixo amb ells, parlo amb ells d'aquests temes, però estic completament a favor d'un Estat palestí. Tots dos pobles tenen els mateixos drets.

Malauradament, penso que bona part del debat públic sobre aquesta qüestió ha anat donant passos enrere, enquistant-se en posicions xovinistes, sigui a favor dels israelians, sigui a favor dels palestins, una situació que em recorda molt la que existia abans del 1967. Ara bé, també considero i això ho vull subratllar, que hi va haver tres moments en els quals la pau va ser possible: després de la guerra del 1967, després de la guerra de 1973 i després dels acords d'Oslo. Però ara mateix no veig que hi hagi cap possibilitat per la pau.

Com a acadèmic vull deixar constància que és completament inútil i constitueix una pèrdua de temps parlar de processos de pau i de fulls de ruta. La situació en la qual ens trobem ara és la

d'una guerra que cal acabar i això es remunta com a mínim a l'assassinat d'Ahmed Yassin, un esdeveniment que va marcar un punt de no-retorn a partir del qual ja no és possible trobar una solució negociada. És evident que Sharon no vol un Estat palestí, que la majoria dels palestins potser podrien haver acceptat en el passat el dret d'Israel a existir, però ara tot això ha canviat. L'opinió pública és massa poderosa; hem de ser realistes. Javier Solana pot i ha d'anar a Israel i a Palestina per negociar, però des del meu punt de vista no hi ha ara mateix cap possibilitat d'establir un escenari seriós de negociació, ni n'hi haurà. El moment oportú ha passat i els sentiments estan massa exacerbats en els dos bàndols.

Allò que m'entristeix profundament, és que tant entre els israelians com entre els palestins, hi havia –com tu bé has dit anteriorment– grups de persones que estaven preparades per tirar endavant un compromís. Gent de pau a Israel i gent intel·ligent i amb bona fe en el bàndol palestí, però aquells dies ja han passat a la història... ¿On és ara Hanna Ashwari? No en sentiràs a parlar, no pots sentir-ne a parlar perquè la seva pròpia gent li ha prohibit expressar-se.

De tot això se'n parlava a Palestina, a tot el món àrab i musulmà, es parlava d'aquestes possibilitats reals de pau, però ara la gent és conscient que la situació s'ha agreujat de manera dramàtica. I es pot veure cada dia a la televisió com la mobilització de la gent a favor de Palestina és semblant a la que es va produir a favor d'Afganistan als anys vuitanta i noranta.

Vaig estar fa poc al Líban, amb la gent d'Hezbollah, i em van portar fins molt a prop de la frontera israeliana. Metula, un petit poble israelià estava tan a prop com si estiguéssim a l'altra banda de la Plaça Molina de Barcelona. Podia veure els israelians anar de compres com si estigués allà mateix. Llavors els milicians em van dir: «Els vam fer fora del Líban, ens va costar més de vint anys de lluita però al final ho vam aconseguir, i també els farem fora d'aquí encara que ens costi cent anys». Me'ls crec: intentaran destruir Israel i Sharon és el millor agent reclutador per a Bin Laden i un dels grans enemics d'Israel.

L'única cosa que podem fer els qui vivim fora de l'escenari del conflicte és mirar de garantir que es respectin les convencions i els principis de respecte dels drets humans en el transcurs d'aquesta guerra. I això val per ambdós bàndols, no només per als israelians perquè també els palestins cometien violacions de les regles de la guerra. També hem de vetllar per a la protecció dels drets humans en general –llibertat d'expressió, etc.– i ajudar la població a resistir les forces clericals i religioses al si de la seva pròpia societat, tant a Israel com a Palestina.

Entrevista realitzada a la Universitat de Barcelona el 30 de juliol de 2004.

Traducció de l'anglès i adaptació de Marc Leprêtre.

L'únic que podem fer els qui vivim fora del conflicte és mirar de garantir el respecte a les convencions i als principis dels drets humans en el transcurs d'aquesta guerra